

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 316.334.4

DOI: 10.21564/2663-5704.49.229821

Гончаренко Володимир Дмитрович, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, заслужений діяч науки і техніки України, академік Національної академії правових наук України, м. Харків, Україна

e-mail: v.d.goncharenko@nlu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0002-6387-4464

СОЦІОЛОГІЯ І ПРАВО: НОВИЙ КРОК У РОЗШИРЕННІ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

*(Соціологія права: енциклопедичний словник / Л. М. Герасіна,
О. Ю. Панфілов, В. Л. Погрібна та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків:
Право, 2020. 984 с.)*

Наприкінці 2020 р. відбулася знакова подія – вийшов друком перший в Україні енциклопедичний словник із соціології права.

Після здобуття у 1962 р. офіційного статусу соціологія права протягом уже майже 60 років виступала ареною перманентних суперечок між правознавцями та соціологами щодо межі перетинання в її рамках предметних областей юриспруденції та соціології. І ось, нарешті, сталося «методологічне примирення» – 80 вітчизняних юристів і соціологів найвищої наукової кваліфікації об'єдналися для того, щоб у довідниково-енциклопедичному форматі розкрити потенціал можливостей застосування соціологічних методів у праві та довести необхідність акцентуації проблеми впливу права на соціальні процеси.

Вибір редакційною колегією видання такого формату, безумовно, не є випадковим. У сучасних умовах глобалізації культурно-освітнього простору, коли термінологічна експансія в жорсткій та часто безапеляційній формі кидає виклик усталеним формам знань, значно підвищується затребуваність науково-довідкової літератури енциклопедичного характеру. Саме така література здатна об'єднати максимальну кількість інформації в певній галузі знань для того, щоб читач мав змогу в одному виданні знайти відповідь практично на будь-яке питання з проблеми, що викликала його інтерес.

Представлений енциклопедичний словник є фундаментальним довідковим виданням. Він включає понад 600 ключових понять, спеціалізованих термінів і статей, які комплексно й системно розкривають сутність теоретичних і практичних питань, що входять до проблемного поля соціології права. Змістова частина словника містить три умовні блоки – соціологічні категорії та поняття, правові та загальні суспільствознавчі (міждисциплінарні). Окремо ці блоки не виділяються, всі статті розташовані в алфавітному порядку, що робить їх пошук у предметному покажчику зручним для читачів.

У словнику не просто коментуються та роз'яснюються термінологічні поняття, а формується цілісне уявлення про основні сучасні тенденції розвитку соціології права, насамперед щодо зміцнення її міждисциплінарних зв'язків з цілою низкою соціологічних і юридичних дисциплін, процес виділення яких як самостійних дослідницьких сфер перебуває в руслі загального напрямку розросту науки та пов'язаний одночасно із диференціацією та взаємопроникненням наукового знання. Читачі зможуть ознайомитися з особливостями категоріально-методологічного апарату не тільки таких класичних, дотичних до соціології права, галузей соціології, як соціологія девіантної поведінки чи соціологія злочинності, але й новітніх напрямків, як-от: соціологія законодавства, соціологія покарання, соціологія судочинства. Вельми широким також є спектр представлених у словнику статей, що розкривають сутність та зміст спеціальних юридичних наук, понятійна структура яких збагачує соціологію права. Найперше це юридична конфліктологія, юридична антропологія, юридична глобалістика.

Значну увагу укладачі словника присвятили поняттям, що характеризують можливість використання емпіричних соціологічних досліджень для аналізу правових процесів і явищ. Сьогодні вже немає практично жодного наукового дослідження в будь-якій галузі права, де б не було звернення або до результатів соціологічних досліджень, або до методів соціологічного аналізу. Зацікавлені читачі отримали видання, в якому автори не обмежилися суто довідковою інформацією щодо правил і методів розробки програми такого дослідження, формулювання гіпотез і збирання емпіричного матеріалу, а й

запропонували конкретні пояснення до способів проведення аналітичної роботи із соціологічною інформацією. При цьому важливо, що практично всі основні методи аналізу – дискримінантний, дискурсивний, дисперсійний, кластерний, компаративний, статистичний, факторний – представлені не просто у вигляді загальної характеристики, а містять пояснення конкретних способів їх використання в емпіричних дослідженнях саме правових феноменів.

Значущим досягненням рецензованого видання є те, що укладачі словника, незважаючи на великий обсяг поданого матеріалу, змогли в такий спосіб зібрати та систематизувати інформацію, що сформувалася єдина наскрізна теза – соціальна обумовленість права, тобто здатність соціальних відносин задавати правовідносинам і правосвідомості відповідну змістовно-смыслову спрямованість. Саме розуміння права як засобу узгодження різних соціальних інтересів, форми вираження і забезпечення соціального прогресу, способу запобігання та вирішення конфліктів і сприяння вільному й мирному розвитку суспільних відносин дало можливість органічно поєднати представлені у словнику правові та соціологічні категорії, сприяючи формуванню у користувачів принципово нового рівня правосвідомості, орієнтованої на ідеї демократії, свободи, домінанти європейських цінностей.

Дуже важливим є ще один аспект, який має викликати зацікавленість читачів. Усі учасники авторського колективу словника є викладачами вишів і, безумовно, працюючи над текстами, орієнтувалися на те, щоб ця інформація була корисною студентам. Соціологія права, будучи сьогодні представленою практично в усіх навчальних програмах підготовки соціологів, на жаль, часто залишається поза увагою розробників аналогічних програм для юристів, хоча ця дисципліна може суттєво збагатити палітру професійних знань майбутніх правознавців. Юридичні дисципліни завдяки специфіці свого об'єктно-предметного поля формують цілком визначений підхід до права, що передбачає необхідність проникнути в його сутність, онтологічну глибину. Такий підхід при всій своїй цінності не може бути вичерпним – складне та багатогранне явище, яким, без сумніву, є право, не зводиться тільки до юридичного виміру, бо вкрай потрібними і практично затребуваними є знання, що дають неюридичні науки про право. Знайомство студентів-правознавців з категоріальним апаратом соціології права може бути дуже корисним для розширення меж їхнього професійного мислення, забезпечення розуміння не тільки сутності теоретичних конструкцій, але й реальних соціальних механізмів генезису та дії правових норм. Це культивує в професійному мисленні юристів орієнтацію на соціальну обумовленість права, яка складала, як уже зазначалося, провідну ідею словника. Зрозуміло, що словник, навіть енциклопедичний, ніколи не замінить навчальної, методичної та наукової літератури, на якій

ґрунтується система вищої освіти, але в ситуаціях, коли мова йде про між-дисциплінарний напрямок знань, одним з найскладніших завдань стає формування у студентів уміння осмислювати отримувані знання в конкретних термінах і поняттях. Тому вихід у світ фундаментального енциклопедичного видання такого профілю може стати важливим кроком також на шляху вдосконалення юридичної освіти.

Отже, теоретична цінність і практична значущість енциклопедичного словника «Соціологія права» є очевидною. Упевнений, що він гідний того, щоб викликати щире зацікавлення наукової спільноти, а також стати у нагоді широкому колу практичних юристів, соціологів, усім, хто вивчає право та прагне розібратись у складних соціально-правових проблемах сьогодення.